

1. Βιογραφικά

2. Εργογραφία:

Ποιήματα, εισαγωγή και επιμ. Τ. Κόρφη, περ. *Διαγώνιος*, Θεσσαλονίκη 1966.
Μεταφράσεις, επιμ. Τ. Κόρφη, περ. *Διαγώνιος*, Θεσσαλονίκη 1968.
Κριτικά, επιμ. Τ. Κόρφη, Πρόσπερος, Αθήνα 1980.

3. Βιβλιογραφία

Αφιερώματα περιοδικών

1. Το έργο του Μήτσου Παπανικολάου
2. Ποιήματα του Μ. Παπανικολάου:

α) Χαμένη αγάπη

β) Νοσταλγία

γ) Φθινοπωρινό σχέδιασμα

δ) In questa tomba

1. Βιογραφικά

Ο Μήτσος Παπανικολάου γεννήθηκε στην Ύδρα, όπου πέρασε τα πρώτα χρόνια της ζωής του. Σε παιδική ηλικία ταξίδεψε με την οικογένειά του στην Τύνιδα, τη Μάλτα, τη Νότιο Ιταλία και την Τριπολίτιδα. Μετά το ταξίδι η οικογένειά του εγκαταστάθηκε στον Πειραιά, όπου ο Παπανικολάου τέλειωσε το Γυμνάσιο. Μαθητής ακόμα ασχολήθηκε με τη λογοτεχνία και εμφανίστηκε στο χώρο

των γραμμάτων από τις σελίδες του περιοδικού *Διάπλασις των Παίδων* με το ψευδώνυμο *Νικητής της Αύριον*. Τότε γνωρίστηκε με τους Τέλλο Άγρα, Πέτρο Χάρη και Μιχαήλ Στασινόπουλο. Ακολούθησαν δημοσιεύσεις του στο *Βωμό*, τη *Μούσα*, το *Νουμά*, τα *Νέα Γράμματα*, τη *Σύγχρονη Σκέψη* και άλλα περιοδικά της εποχής, πότε με το πραγματικό του όνομα και πότε με ψευδώνυμο. Γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, από όπου όμως δεν αποφοίτησε ποτέ. Υπήρξε κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας στη χωροφυλακή και σύντομα στράφηκε στην επαγγελματική δημοσιογραφία. Υπήρξε αρχισυντάκτης στο περιοδικό *Παιδικός Αστήρ*, διευθυντής στο *Μπουκέτο* ως το κλείσιμο του στη διάρκεια της κατοχής. Καθοριστική για τη ζωή του στάθηκε η φιλία του με το Ναπολέοντα Λαπαθιώτη. Οι κακουχίες της γερμανικής κατοχής και η κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών τον οδήγησαν στην κατάρρευση. Μετά το 1940 ξεπούλησε την περιουσία του και εγκαταστάθηκε με τη μητέρα του στην Κοκκινιά. Κατέληξε στο τμήμα τοξικομανών του Δημόσιου Ψυχιατρείου και φάνηκε να ξεπερνά τον εθισμό του, ωστόσο υπέκυψε ξανά και πέθανε από υπερβολική δόση ναρκωτικών τον Οκτώβρη του 1943. Είχε προηγουμένως φτάσει στην απόλυτη εξαθλίωση και κυκλοφορούσε ζητιανεύοντας στους δρόμους της Αθήνας. Το λογοτεχνικό έργο του Μήτσου Παπανικολάου είναι ποιητικό, πρωτότυπο και μεταφραστικό. Υπήρξε κυρίως συμβολιστής αλλά και αισθητιστής, ποιητής με επιρροές από τους Maeterlinck, Verhaaren, Valery, Apollinaire, Baudelaire, Poe, Wilde, Laforgue, Milosz και άλλους, έργα των οποίων μετέφρασε και δημοσίευσε στα περιοδικά της εποχής. Ήταν ενημερωμένος γύρω από τη ευρωπαϊκή λογοτεχνική κίνηση και θαύμαζε το Λουίτζι Πιραντέλλο, τον Αντρέ Ζιντ και το Γιάκομπσεν. Η ποίηση του χαρακτηρίζεται από την αίσθηση της νοσταλγίας του παρελθόντος και από την τάση φυγής και τοποθετείται στο χώρο της αθηναϊκής παρακμιακής ποίησης του μεσοπολέμου. Από τους στίχους του απουσιάζει συνειδητά ο συναισθηματισμός. Στον Παπανικολάου κυριαρχεί η μεταφυσική αναζήτηση της ερωτικής ηδονής και η αγωνία απέναντι στο θάνατο. Οι ποιητικές του μεταφράσεις υπήρξαν κατά τη διετία 1939-1941 με τη λογοτεχνική κριτική από τις στήλες της *Νέας Εστίας* κυρίως και των *Νεοελληνικών Γραμμάτων*, προσανατολισμένος και εδώ προς την ποίηση. Ως κριτικός υπήρξε εξαιρετικά οξυδερκής και εύστοχος. Ήταν από τους πρώτους Έλληνες που δέχτηκαν τα μηνύματα του ευρωπαϊκού υπερρεαλισμού και επισήμανε την αξία ποιητών, όπως ο Σεφέρης και ο Ελύτης στα πρώτα τους βήματα.

2. Εργογραφία:

Ποιήματα, εισαγωγή και επιμ. Τ. Κόρφη, περ. *Διαγώνιος*, Θεσσαλονίκη 1966.

Μεταφράσεις, επιμ. Τ. Κόρφη, περ. *Διαγώνιος*, Θεσσαλονίκη 1968.

Κριτικά, επιμ. Τ. Κόρφη, Πρόσπερος, Αθήνα 1980.

3. Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Άγρας Τ.: «Μήτσος Παπανικολάου», *Νέα Εστία* ΛΕ', 1/1/1944, αρ.398, σ.104-106.

Βαρίκας Β.: «Τελευταίοι της παράδοσης», εφημ. *Το Βήμα*, 22/1/1967.

Γεραλής Γ.: «Μήτσος Παπανικολάου», *Καλλιτεχνικά Νέα* 22, 6/11/1943, σ.5.

Κόρφης Τ.: «Μήτσος Παπανικολάου. Ποιήματα.», επιμ. Τ. Κόρφη, Θεσσαλονίκη 1966, σ.7-15.

Κόρφης Τ.: «Συμπληρώσεις και διορθώσεις στα Ποιήματα και στις Μεταφράσεις του Μήτσου Παπανικολάου», *Διαγώνιος Ε'* αρ.18, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 81-82.

Κόρφης Τ.: «Μήτσος Παπανικολάου. Ματιές σε ποιητές του μεσοπολέμου» Αθήνα 1978, σ.57-64.

Κοτζιούλας Γ.: «Μήτσος Παπανικολάου. Ένας ποιητής του σκιάφωτος», *Φιλολογική Πρωτοχρονιά* 10, 1953, σ.197.

Λαζανάς Β. Ι.: «Τα πρωτότυπα και οι μεταφράσεις του Μ.Παπανικολάου», *Νέα Εστία* ΠΔ', αρ.994, 1/12/1968, σ.1589.

Παράσχος Κ.: «Ο ποιητής Μήτσος Παπανικολάου», εφημ. *Η Καθημερινή*, 1/11/1963.

Περαστικός Γ.: «Συνέντευξη με τον Παπανικολάου», *Νεοελληνικά Γράμματα* 55, 18/12/1937, σ.12 και 14.

Στεργιόπουλος Κ.: «Μήτσος Παπανικολάου 1900-1943», *Η νεοελληνική ποίηση - Η ανανεωμένη παράδοση*, Αθήνα 1980, σ.378-382.

Τσούρας Ν. Α.: «Μήτσος Παπανικολάου. Θύμηση του ανθρώπου και του ποιητή», *Νέα Εστία* 142,

15/9/1997, ετ. ΟΑ', αρ.1685, σ.1347-1349.

Φαρμάκης Φ.: «20 αθησαύριστα ποιήματα του Μήτσου Παπανικολάου», *Κριτικά Φύλλα Α'*, αρ.2, 3/1971, σ.188.

Φουσάρας Ι.: «Ανέκδοτοι στίχοι του Μ. Παπανικολάου», *Φιλολογική Πρωτοχρονιά Δ'*, 1947, σ.162.

Αφιέρωματα περιοδικών

Νέα Εστία ΝΓ', 1/2/1953, αρ.614.

Νεοελληνικός Λόγος 15, 3-4/1969, σ.393.

Τα παραπάνω στοιχεία (βιογραφικά- βιβλιογραφία-εργογραφία) προτείνονται από το Ε.ΚΕ.ΒΙ

4. Το έργο του Μήτσου Παπανικολάου

Το πρωτότυπο έργο του Μ. Παπανικολάου, το αποκλειστικά ποιητικό, δεν υπερβαίνει τα πενήντα ποιήματα. Εντωμεταξύ, η μεταφραστική του εργασία θεωρείται εξίσου αξιόλογη και πολύ πιο σημαντική από τα ποιήματα του. Η πνευματική ενασχόληση του ποιητή ήταν οι Γάλλοι ομότεχνοι του. Άρχισε από τον *Μπωντλαίρ* και τον *Βεράρεν*, που ποιήματα τους πρωτοδημοσίευσε στο *Νουμά*, τη *Μούσα* και το *Βωμό*, για να καταλήξει αργότερα στον *Μιλόζ*, τη μεγάλη του ποιητική αγάπη, τον *Λαφόργκ*, τον *Φαργκ*, τον *Βαλερύ* και τον *Απολλιναίρ*. Η μετάφραση για τον Παπανικολάου ήταν μια ανάγκη, μια διέξοδος μια στενή επικοινωνία που άρχιζε με τη γνωριμία του έργου και της ζωής του ποιητή, τη μελέτη του και τέλος την ανάπλαση των κυριότερων κειμένων του στα ελληνικά. Παρακολουθούσε τακτικά τις ξένες εκδόσεις και τα γαλλικά περιοδικά, το *Mercur de France*, τη *Nouvelle Revue Francaise* και το *Nouvelles Litteraires*. Προμηθευόταν τις καλύτερες εκδόσεις κι όσες του πάλιωναν στο μεταξύ τις χάριζε. Ανέπνεε την ατμόσφαιρα της γαλλικής φιλολογίας και ζούσε στο κλίμα που είχαν δημιουργήσει οι συμβολιστές και οι διάδοχοι τους. Ο Παπανικολάου, ως ποιητής του μεσοπολέμου, ήταν φυσικό να έχει επηρεαστεί από το ποιητικό κλίμα της εποχής του, τόσο το ευρωπαϊκό όσο και το ελληνικό. Η θητεία του στην ξένη ποίηση αφορά στη γαλλική κυρίως ποίηση τα χρόνια της εικοσαετίας 1920-1940, στην αρχή του μοντερνισμού με άλλα λόγια, όταν το παγκόσμιο κίνημα για ανανέωση τόσο της μορφής του στίχου όσο και γενικότερα της ανθρώπινης σκέψης χάραζαν την πορεία που ακολούθησε στην ποίηση και στη ζωή του. Περισσότερο συγκρατημένος και λιγότερο προσωπικός από τους συγχρόνους του δεν παρουσιάζει την ένταση του ερωτικού πάθους του *Λαπαθιώτη*, την ήρεμη εμμονή στο καθημερινό περίγραμμα του *Άγρα* ή τις γυμνές κόψεις του *Καρυωτάκη*. Αποφεύγοντας τις σκληρές αιχμές και τις λυρικές εξάρσεις ακολουθεί ουραγός την πορεία των τελευταίων συμβολιστών του μεσοπολέμου και προπάντων του *Μιλόζ*. Αυτή η αφοσίωση του στο Γάλλο ποιητή θα αφήσει αρκετά αναφομοίωτα ίχνη στους στίχους του. Το αγαπημένο θέμα του Παπανικολάου είναι η μνήμη, μια ήρεμη νοσταλγία για το χαμένο. Η μνήμη μοναδική δυνατότητα φυγής για αυτόν οδηγεί τα κουρασμένα βήματα του προς την όμορφη στιγμή που χάθηκε, προς τον παιδικό κόσμο ή έστω στο χθες στο κοντινό παρελθόν. Τη μνήμη αυτού που λείπει, που περαστικό σαν τ' όνειρο άφησε το σημάδι του στον ποιητή, θα την δούμε στους περισσότερους στίχους να κυριαρχεί με μια νοσταλγική και αρκετά ρομαντική διάθεση. Δεν είναι η μνήμη του συγκεκριμένου πράγματος, του συγκεκριμένου χώρου, της συγκεκριμένης στιγμής, είναι κάτι το γενικό κι ακαθόριστο, ένα συγκεκριμένο άθροισμα από πολλές παρουσίες και βιώματα. Παγιδευμένος στο άδειο περίγραμμα του καθημερινού με μόνα του ταξίδια τις περιπλανήσεις των βιβλίων, δεσμώτης μιας αστικής αξιοπρέπειας που δεν του επέτρεπε να εκφράσει όσα απαγορευμένα διάβαζε και ζούσε, δεν αναζητεί μια συγκεκριμένη διέξοδο. Καμιά δύναμη για επανάσταση, για ερωτικούς στίχους, για μιαν απόδραση προς το υπεραισθητό. Αντίθετα, η διέξοδος προς το γενικό, η μέθη προς το ανεκπλήρωτο ή ακόμα η φυγή, μια φυγή προς τη στιγμή της δημιουργίας. Το πέπλο που καλύπτει τον κόσμο γύρω από τον ποιητή, περιορίζοντας τον χωρίς επαρκές οξυγόνο στο θερμοκήπιο του, θα εμποδίσει τη φωνή του, μια από τις πιο γνήσιες φωνές του μεσοπολέμου να μιλήσει άμεσα στον αναγνώστη και να μεταδώσει το μήνυμά της. Μονάχα προς το τέλος της ζωής του, όταν το φάσμα του θανάτου αρχίζει να παρουσιάζεται συχνότερα στους στίχους του ο Παπανικολάου θα κερδίσει την αμεσότητα. Θα μιλήσει τότε με κομμένη ανάσα, με εναγώνια φωνή για το *μαύρο χέρι που ψάχνει μέσα στη νύχτα, για τις πόρτες του σταθμού που έκλεισαν, για το χειμώνα που έρχεται απ' τα ξένα*. Μόνος πρόωρα γερασμένος από τις χίλιες καταχρήσεις μέσα στην απάνθρωπη κατοχή, χωρίς κατανόηση, θα αρχίσει να κραυγάζει. Ο στίχος του θα απογυμνωθεί από τα συμβολικά του

ενδύματα, η έκφραση του θα αποκτήσει μια λιτότητα, ο δεκαπεντασύλλαβος θα δώσει τη θέση του στον επτασύλλαβο ή ακόμα στον ελεύθερο στίχο. Παρά τις κάποιες μουσικές πνοές θα προβάλλει πέρα από λυρικούς διάκοσμους και αισθηματολογίες ολόγυμνο το ποιητικό ρήμα. Παράλληλα με το ποιητικό και το μεταφραστικό του έργο ο Παπανικολάου ασχολήθηκε και με την κριτική μελέτη, οι εργασίες του δημοσιεύθηκαν βασικά στην *Νέα Εστία*, όπου αρκετά χρόνια κράτησε τη στήλη της κριτικής του βιβλίου, καθώς και στα *Νεοελληνικά Γράμματα*. Η κριτική γι' αυτόν ήταν μια χωρίς τέλος αναζήτηση, μια δήλωση του στο χώρο των πνευματικών προσφορών, μια προσπάθεια για την επικοινωνία του με τους καλλιτέχνες και μια ανάγκη μετάδοσης των επιτευγμάτων της επικοινωνίας του στους άλλους ανθρώπους. Ζητούσε να εντοπίσει σε κάθε αντικείμενο την ομορφιά και να τη μεταδώσει με ενθουσιασμό στον αναγνώστη. Τα σημειώματα του για τους ξένους ποιητές δημοσιευμένα κατά καιρούς στα *Νεοελληνικά Γράμματα* και οι μελέτες του για τους σύγχρονους του Έλληνες λογοτέχνες αποτελούν προσφορά στον τομέα της ελληνικής κριτικής. Όλα τα κριτικά άρθρα του Παπανικολάου ή σχεδόν όλα είχαν για θέμα τους την ποίηση. Η σύγχρονη ποίηση ήταν ο αγαπημένος χώρος της κριτικής του ομιλίας, ένας χώρος που ξεκινούσε από εσωτερική και μόνον ανάγκη, ένα συμπλήρωμα ποιητικού και μεταφραστικού έργου. Πολύ λίγοι εκείνα τα χρόνια μίλησαν τόσο αντικειμενικά και με τόση οξυδέρκεια, παρατηρητικότητα και ευστοχία για τα θέματα της νέας ποίησης. Ήταν από τους πρώτους που έγραψε με ενθουσιασμό για το ξεκίνημα του Ελύτη, για τη σημασία του Μυθιστορήματος του Γ. Σεφέρη στην ποίηση μας και για το έργο του Γ. Σαραντάρη. Ο Μ. Παπανικολάου στάθηκε ένας από τους τελευταίους εραστές ωραίων πραγμάτων σε μια εποχή βίας, ομαδικότητας και μηχανοποίησης. Με τις ασθενικές του δυνάμεις δεν μπόρεσε παρά την επιθυμία του να αγγίξει το άχρονο συγκλονιστικό όραμα της νέας ποίησης όσο και αν προχώρησε πέρα από την τρέχουσα αισθητική της εποχής του. Έμεινε σε μια χαραμάδα του τοίχου να θαυμάζει τη σύγχρονη ομορφιά, ώσπου στο τέλος νικημένος ζήτησε μιαν άλλη φυγή, μια φυγή προς το θάνατο διαμέσου των τεχνητών παραδείσων.

Τα παραπάνω στοιχεία έχουν παρθεί από τη μελέτη του ποιητή Τ. Κόρφη: «Μ. Παπανικολάου. Ματιές σε ποιητές του μεσοπολέμου», Αθήνα 1978, σ.57-64.

ΧΑΜΕΝΗ ΑΓΑΠΗ

Αν άλλοτε μ' αγάπησες κι αν πια δε μ' αγαπάς
μες στην καρδιά μου η αγάπη σου πάντοτε η ίδια μένει.
Μ' αρκεί στη θλίψη ν' αγαπάς της βαρυχειμωνιάς
μι' άνοιξη περασμένη.

Και τώρα μάταια αν ποθώ τα θεία σου φιλιά
την αγκαλιά σου αν έχασα και αν νοσταλγός σου μένω,
σ' αυτό τον κόσμο πάντοτε –πικρή παρηγοριά-
μας μένει το χαμένο.

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Ένα σπιτάκι μου 'ρχεται στο νου μου κάθε βράδυ
στη γειτονιά που υψώνεται μια πληχτικιά εκκλησία,
που ζει και που ονειρεύεται με την ανησυχία
κάποιου ξενιτεμένου.

Πόσο βαθιά η ανάμνηση στην ώρα τη θλιμμένη,

την ώρα που τα σύγνεφα φωτοπεριχυμένα
απ' τα στερνά ηλιοχρώματα παν κι έρχονται στα ξένα
με τα βαριά βαπόρια.

Με τα βαπόρια που έρχονται κι αράζουν στο λιμάνι
κι απ' την καρδιά μου κλέβουνε του γυρισμού τον πόθο
κι όταν σε λίγο φεύγουνε πάντοτ' εγώ τα νιώθω
χωρίς εμέ να φεύγουν.

Και μέσα στην ανάμνηση, που 'ρχεται κάθε βράδυ
του άσπρου σπιτιού που είναι κοντά στην πληχτικιά εκκλησία
περνάει σε μιαν ατέλειωτη και θλιβερή οπτασία
όλ' η παλιά ζωή μου.

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

Σαν πάντα το φθινόπωρο και σήμερα έχει έρθει
μοιράζει το χρυσάφι του, μοιράζει το μαράζι
και γύρω δέντρο, ούτε κλαρί χλωρό δεν θα βρεθεί
για ένα πουλί, για μια ψυχή, λιμάνι που αράζει.

Και να, το βράδυ κι η βροχή το τζάμι μου χτυπάει
σα μια ερωμένη μου παλιά, μέσα σε τόσες άλλες,
μα είν' η ψυχή μου αισθαντική και ξέρει ν' αγαπάει
κάθε που κλαίει μες την ζωή και της βροχής οι στάλες.

Κουβέντες μες στη σκοτεινιά, του ανέμου μοιρολόι,
ώρες μεγάλες κι αδειανές και νοσταλγία τόση,
μα, στη γωνιά, καθώς χτυπά τ' αλύπητο ρολόι
θυμίζει τόσα πράματα που τα 'χει πια σκοτώσει.

Σαν πάντα το φθινόπωρο και σήμερα έχει 'ρθει.
μοιράζει το χρυσάφι το, μοιράζει το μαράζι.
Πώς να μπορέσει μια καρδιά κι αυτή να κρατηθεί
ως τον Απρίλη που θα 'ρθει, σαν πάγος που δεν σπάζει;

IN QUESTA TOMBA

Απελπισία, απελπισία, απελπισία...
Απάτη το όνειρο και η φαντασία.

Οι θάνατοι έχουν φτάσει τις γεννήσεις

κι όμως εσύ ζητάς ν' αυτοκτονήσεις.

Ο έρωας απογοήτευση μεγάλη-
την μίαν αγάπη αφήνω για την άλλη.

Αγώνες, περιπέτειες και ταξίδια
η γη ένας βράχος κι ήμασταν τα στρείδια.

Η ποίηση, η σοφία δεν με σώνει
δεν είμαι ούτε μυρμήγκι, μήτε αηδόνι.

Του αγνώστου το μυστήριο για να λύσω
θα 'πρεπε να πεθάνω και να ζήσω

Και το τραγούδι μου αυτό γιατί το γράφω;
- Ω... σε ποιο σκοτεινό τάφο...